

Onderduikers bestaan niet

Wat we misschien niet weten als het om onderduikers en hun helpers gaat. Persoonlijke 'Lieux de mémoire', plaatsen van herinnering.

Onbekende ruimtes in Het Achterhuis.

Elke dag, elk jaar schuifelen miljoenen bezoekers door Het Achterhuis en niemand van hen weet dat er twee ruimtes zijn die volkomen onaangetast zijn. Helaas mag niemand die zien. "Hier eindigt Anne's Dagboek. Op 4 augustus 1944 deed de Grüne Polizei een inval in het Achterhuis. Alle onderduikers en ook Kraler en Koophuis [de bedrijfsleiders van Opecta, het bedrijf van de familie Frank] werden gearresteerd en naar Duitse en Nederlandse concentratiekampen afgevoerd. Het Achterhuis werd door de Gestapo leeggeroofd. Tussen een hoop oude boeken, tijdschriften en kranten, die op de grond waren achtergebleven, vonden Miep en Elli Anne's dagboeken. Van de onderduikers kwam alleen vader [Otto Frank] terug." [01]

De verhuisfirma van de NSB'er A.Puls haalde de huizen leeg van afgevoerde Joodse bewoners, zo ook Het Achterhuis [02]. Maar enkele ruimtes bleven gespaard want die behoorden toe aan de firma Gies en Co [Otto Frank was zogenaamd geen eigenaar meer en droeg de firma over aan Miep Gies, zijn secretaresse vlak voor de onderduik in het achterhuis.] Die ruimtes zijn de werkkamer van Otto Frank en het keukentje daarnaast. Anne waste zich daar. En na de oorlog nam Otto Frank zijn oude kantoor, waarin niets was veranderd sinds de onderduik, weer in gebruik. Daar achter zijn bureau gezeten kreeg hij ook de brief waarin hij de bevestiging las dat Anne en Margo in de concentratiekampen overleden waren.

Toen ik in deze ruimtes mocht kijken, het voordeel van de journalist, besprong me het gevoel dat ik als kind had toen ik met mijn vader en moeder het Achterhuis bezocht. Er waren toen nog geen rijen, ik kon zelf nog de boekenkast, de verborgen deur die toegang geeft tot

het Achterhuis, opendraaien. Ik stond toen nog gewoon alleen in Anne's kamer. De Westertoren kon ik nog vanuit het oude zolderraam bekijken [het zolderraam is in de loop der jaren verplaatst en de zolder is niet meer beloopbaar voor bezoekers]. De kastanjeboom in de tuin was nog zichtbaar als je het gordijn even wegschoof.

Onbekend 'Achterhuis' in Rotterdam.

De koster Jacobus de Mars en zijn vrouw Annigje laten in de Breepleinkerk in Rotterdam op de twee orgelzolders (links en rechts van het orgel) twee joodse gezinnen onderduiken. Vanaf 29 mei 1942 hebben zij tot aan de bevrijding daar gezeten. Zelfs is er nog een jongetje geboren op 6 januari 1944. Ook hij heeft met zijn Joodse ouders de bevrijding mogen bereiken. Sterker: hij leeft nu nog steeds. De geboorte van Maurice zorgt voor grote problemen. De koster en zijn vrouw lossen dat op door hun dochter en schoonzoon, die ook een kleine baby hadden maar elders verblijven, te vragen om weer in de oude kosterswoning te komen wonen. Dan hebben de te drogen hangende luiers en de huilende babygeluiden een verklaring die niet tot verraad van de onderduikers aanleiding kan geven.

Het vinden van een arts die de bevalling kan helpen te begeleiden is nog niet makkelijk. Een aantal durven het niet aan en uiteindelijk heeft oogarts Leo Lashley toegezegd te helpen als het moment van bevallen daar is. In de tussen liggende maanden heeft hij via literatuurstudie zichzelf geleerd om gynaecoloog te zijn. Hij is dan ook een van de leiders van het artsenvernet en ronselt overal en nergens eten voor onderduikers, ook voor die in zijn eigen huis. "Zijn vrouw Helen kan niet begrijpen dat hij zoveel risico's neemt en daarmee haar en hun drie zonen in gevaar brengt. Zeker als hij een aantal keren wordt opgepakt door de Duitsers, die een sterk vermoeden hebben dat hij betrokken is bij het verzet, zijn er grote spanningen in zijn gezin." [03]

Na de oorlog gaat ieder zijns weegs en de onderduikers komen nooit meer terug in de kerk, ook Maurice niet. In het Rotterdamse gaan wel geruchten over onderduikers in de kerk maar niemand weet het precies. Omdat de Breepleinkerk in 2006 75 jaar bestaat, plaatst onderwijzer Henk den Haan een advertentie in de 'Oud Rotterdammer' met de vraag of iemand iets weet over de vermeende onderduikers in de kerk. Diezelfde avond meldt zich Rebecca Andriesse, de moeder van Maurice. Met een bezemsteel gaan zij de kerk

in en kloppen net zolang tot er plots een verborgen luik in het plafond opengaat. Wat zij toen zagen is tot op de dag van vandaag te bekijken. En dat deden de schrijver dezes en zijn vrouw recent. Huiveringwekkend mooi dat je op deze twee orgelzolders zo dicht bij de geschiedenis van de vervloekte Jodenvervolging kan komen. Dit schroeft ieders keel dicht. Even ben ik weer alleen in Anne's kamer en voel de beklemming. Even ervaar ik weer dat moment 'dat je niet mag bestaan'. Even voel je hoe onmetelijk ingewikkeld het is om een (onbekende) held te zijn, die anderen laat onderduiken.

Horlogerie Ten Boom in Haarlem.

In de drukke Barteljorisstraat 19 (de 'Beje') laten de familie Ten Boom verzetsmensen en Joodse onderduikers in hun eigen 'achterhuis' toe. Hun woonkamer is een veilige plek voor een onbekend aantal mensen (en het zijn er velen die er gezeten hebben). Hun woning was een tijdelijke schuilplek om vandaaruit weer verder te reizen naar een ander onderduikadres. Maar langzaam aan zijn er toch blijvertjes, mensen die elke dag in het huis van de familie Ten Boom verblijven. De ondergrondse helpt met het bouwen van een schuilplaats. Er wordt in de slaapkamer van Corrie ten Boom een valse muur geplaatst en via een daarvoor geplaatste kast is er een doorgang naar de ruimte achter deze valse muur. Aan alles is gedacht: de plankenvloer wordt afgezaagd tot aan de valse muur. De Gestapo scheuren bij een inval vaak de vloerbedekking open om te zien of plankenvloerdelen onder een muur doorlopen.

Oefeningen worden gehouden om in 1 minuut de schuilplaats te bereiken wanneer er onraad zou zijn. En die onraad is er op 28 februari 1944 wanneer de familie Ten Boom is verraden. De Sicherheits Dienst haalt het huis leeg en arresteert in een aantal dagen 30 mensen die het huis proberen te bezoeken. In die tijd worden de vier mannen en twee vrouwen die achter de valse muur verborgen zitten, niet ontdekt. Zij weten via een list uiteindelijk via het dak te ontsnappen.

Met mijn vrouw zit ik (de schrijver van dit stuk) in de huiskamer aan de 'Beje' en hoor het verhaal over de moed van de familie Ten Boom. Door het krantenknipsel dat mijn vader in het boek 'Gevangene en toch...' uit 1945 heeft geplakt, weet ik dat pas in 1971 het verhaal van Corrie ten Boom bekend wordt voor het grote publiek doordat zij in het tv-programma bij Willem Duys in de Vuist verschijnt. [04] Staand in de schuilplaats van 60 bij 240 cm en zittend in de

huiskamer aan de Barteljorisstraat 19 voel je je echt mens omdat je weet dat de familie Ten Boom ten diepste met gevaar voor eigen leven van je heeft gehouden. Zo diep en intens. Dit is een levensles!

Mijn vader is een mazzelaar.

Mijn pasgetrouwde ouders wonen in de oorlog in Hilversum aan de Oude Amersfoortseweg 41. Mijn oudste zus wordt geboren in december 1944. Helaas wordt mijn vader opgepakt in de razzia op 23 oktober 1944 in Hilversum. Honderden Hilversumse mannen tussen de 17 en 50 marcheren naar kamp Amersfoort waar ze de nacht doorbrengen. (Vlak voor de dood van mijn vader in 2008 wil hij nog een keer naar die plek.) Daarna...om uiteindelijk terecht te komen in de Duitse stad Bramsche. [05] In rijen van 4 marcheert mijn vader de eerste dag ruim 20 kilometer. De volgende dag weer op pad. De rij wordt geflankeerd door bewapende Duitsers en ieder die probeert te vluchten wordt doodgeschoten. Mijn vader die zo'n enorme dorst heeft, weet via een boer die langs de kant van de weg staat te ontsnappen. De boer dwingt hem in de hooiberg te schuilen. Mijn vader wordt die nacht naar Amersfoort gebracht om onder te duiken, na die nacht naar een plek op de Veluwe. Na een aantal dagen hoort hij via de ondergrondse dat er een paard en wagen met nonnen richting een Brabantsklooster vertrekt. Hij gaat tussen de nonnen gezeten mee.

Op de Amsterdamsestraatweg in Baarn wachten Duitse soldaten om het verkeer te controleren. Mijn vader is angstig. Een non vraagt toestemming aan moeder-Overste of zij hem onder haar rokken mag verbergen. Na de controlepost komt mijn vader tevoorschijn, springt

later van de kar het bos in en loopt 's nachts over de hei naar zijn huis aan de Oude Amersfoortseweg. Sindsdien duikt hij onder in dat huis in een schuilplaats tussen twee schoorstenen. Tot aan de bevrijding is er nooit meer een teken in de kamer dat hij bestaat. Alleen spullen van mijn moeder en mijn zus zijn zichtbaar, als er plots een inval zou zijn. Mijn vader, de mazzelaar!

Beladen plekken bezocht.

In de auto terug naar huis breek ik. Tranen die de onderduikers en hun beschermers willen eren. Maar ook tranen van angst: zou ik iemand durven verbergen? Zou ik de moed hebben om 'elke dag niet te bestaan', om elke dag onderduiker te zijn?

Reageren?

rikroelfzema@gmail.com
of d.roelfzema@upcmail.nl

Dit artikel is gebaseerd op de volgende boeken:

[01]= De dagboeken van Anne Frank, Nederlands Instituut voor oorlogsdocumentatie (2004), blz. 742.

[02]= De Jodenvervolging in Foto's, Kok & Somers, (2019), blz. 151 en 180. Het kan niet anders dat heel veel Amsterdammers het besef moeten hebben gehad dat de Joodse bewoners nooit meer terug zouden komen want waarom werden al die ontelbare huizen definitief leeggehaald? Onthutsend boek. Schaf het aan want het verduidelijkt zo immens veel!

[03]= De orgelzolders (onderduikers in de Rotterdamse Breepleinkerk), Anja Matser (2017), blz. 63.

[04]= Gevangene en toch... , Corrie Ten Boom (1945); twee andere boeken geven ook via tekst en fotomateriaal een verbijsterende indruk over de moed van de familie; Meer dan een schuilplaats (2008) + Met Gods hulp gelukt (2013), beiden van de Stichting Corrie ten Boom-huis. LEZEN!!!

[05]= Op 28 oktober 1945 kocht mijn vader het boek De Hel van Bramsche waarin Hans de la Rive Box beschrijft waaraan mijn vader, de mazzelaar, is ontsnapt.

